

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaje) a Vladimíra Kůrky o ústavní stížnosti stěžovatele **V. V.**, t. č. ve Věznici XXX, zastoupeného Mgr. Jaroslavem Mezníkem, advokátem se sídlem v Brně, Údolní 11, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 9. července 2014 č. j. 5 To 251/2014-843 a usnesení Městského soudu v Brně ze dne 13. června 2014 č. j. 3 T 55/2009-830, za účasti Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně, jako účastníků řízení, **takto**:

- I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 9. července 2014 č. j. 5 To 251/2014-843 a usnesením Městského soudu v Brně ze dne 13. června 2014 č. j. 3 T 55/2009-830 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.
- II. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 9. července 2014 č. j. 5 To 251/2014-843 a usnesení Městského soudu v Brně ze dne 13. června 2014 č. j. 3 T 55/2009-830 se **ruší**.

Odůvodnění

I.

Skutkové okolnosti a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní soud obdržel dne 14. srpna 2014 návrh ve smyslu ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), kterým se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, kterými dle jeho tvrzení došlo k porušení jeho ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z napadených rozhodnutí a příslušného spisového materiálu, který si Ústavní soud vyžádal za účelem posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti, bylo zjištěno, že v záhlaví uvedeným usnesením Městského soudu v Brně (dále jen „městský soud“) byl zamítnut stěžovatelův návrh na povolení obnovy řízení v trestní věci vedené u městského soudu pod sp. zn. 3 T 55/2009. V uvedeném trestním řízení byl stěžovatel rozsudkem ze dne 2. září 2009 uznán vinným ze spáchání trestného činu znásilnění ve smyslu ustanovení § 241 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31. prosince 2009 (dále jen „trestní zákon“), a trestného činu soulože mezi příbuznými ve smyslu ustanovení § 245 trestního zákona, jichž se měl dopustit tak, že v jím užívaném bytě vykonal na své zletilé dceři soulož i přes její nesouhlas. Za tento skutek byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání čtyř roků.

3. Dne 3. února 2014 podal stěžovatel návrh na povolení obnovy řízení, který opřel zejména o čestné prohlášení poškozené dcery, vlastnoručně podepsaného v advokátní kanceláři JUDr. Ivy Petrové, s rukou napsaným textem: „*Já, (...), tímto čestně prohlašuji, že jsem dne 13. 12. 2012 na policii v Brně ČR a následně před vyšetřovatelem nepravdivě obvinila svého otce Vladimíra Veselského (...) ze znásilnění, které se mělo stát 12. 12. 2008 v Brně ulici Cyrilská 3. Výslovně uvádím, že jsem si toto obvinění vymyslela a k ničemu takovému nedošlo. Výpověď před vyšetřovatelkou byla nepravdivá a obvinění ze znásilnění jsem si vymyslela – v roce 2009. Toto prohlašuji zcela svobodně a bez nátlaku.*“ Po přezkoumání předložených listinných důkazů městský soud v napadeném řízení zamítl stěžovatelův návrh na obnovu trestního řízení, přičemž poukázal na to, že stěžovatel již v předchozích návrzích navrhoval výslech poškozené. Těmto návrhům nebylo vyhověno, neboť soud považoval původní výpověď poškozené, učiněnou v přípravné fázi trestního řízení, za věrohodnou. S odkazem na tyto závěry odmítl městský soud provést výslech poškozené i v ústavní stížnosti napadeném rozhodnutí. Soud přitom dospěl k závěru, že listiny sepsané poškozenou nelze označit za nové důkazy, které by ve spojení s ostatními důkazy mohly odůvodnit změnu výroků o vině či trestu z původního trestního řízení. Ve spojení s ostatními důkazy působí tyto dokumenty dle městského soudu nevěrohodně. Soud poukázal na proměnlivé a oboustrannou závislostí na drogách ovlivněné rodinné vztahy mezi poškozenou a stěžovatelem, které označuje za důvod různých výpovědí. K usvědčující výpovědi se soud v minulosti i při hodnocení nových důkazů přiklonil z důvodu obsáhlého psychologického zkoumání poškozené i stěžovatele v původním řízení, jakož i dalších okolností původního i dalších trestních řízení. Městský soud proto neshledal naplnění podmínek pro povolení obnovy řízení ve smyslu ustanovení § 278 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“). Stěžovatel podal proti uvedenému usnesení stížnost, kterou Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) napadeným usnesením zamítl, když se s argumentací městského soudu plně ztotožnil.

II.

Argumentace stěžovatele

4. Dle stěžovatele trpí napadená rozhodnutí nedostatečným a nelogickým odůvodněním. Již v původním řízení poukazovaly provedené důkazy (zejména znalecké posudky) na špatný duševní stav poškozené a její sníženou obecnou věrohodnost, jakkoliv znalkyně dospěla k závěru, že výpověď poškozené vykazuje znaky svědčící pro její specifickou věrohodnost. I znalkyně však připustila určitou míru pravděpodobnosti křivého obvinění stěžovatele. Ještě před předmětným trestním řízením obvinila poškozená stěžovatele ze znásilnění několikrát, přičemž už tehdy byla její věrohodnost znalecky zkoumána a znalkyně dospěla k závěru o obecné i specifické nevěrohodnosti poškozené. S těmito závěry nebyla seznámena znalkyně vystupující v napadeném trestním řízení. Výpověď poškozené přitom představuje jediný přímý důkaz, usvědčující stěžovatele, který ani neměl možnost účastnit se výslechu poškozené a klást jí doplňující otázky. Takový postup označuje za rozporný s ústavním pořádkem dokonce i Ústavní soud.

5. Soudy v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení nedostály své povinnosti srozumitelně ozřejmit, jakým způsobem hodnotí vztahy mezi jednotlivými důkazy. Navíc je mezi provedenými důkazy a právními závěry soudů zřejmý tzv. extrémní rozpor, tedy nelze mezi nimi dovodit žádný logický vztah. Pokud svědkyně označí za

lživou svou dřívější výpověď, která navíc představuje jediný usvědčující důkaz, musí soud takové jednání vzít na vědomí, když rozhoduje o obnově řízení. Soud nedal tento důkaz do souvztažnosti s ostatními důkazy, připouštějícími nepravdivost původní výpovědi. Soudy nehodnotily, zda předložené důkazy jsou skutečnostmi dříve neznámými a neposoudily jejich význam v případně obnoveném řízení. Městský soud nadto zbytečně zkoumal okolnosti jiných trestních řízení, nesouvisejících s řízením předmětným. Postup městského soudu tak byl v několika aspektech v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu a Ústavního soudu. Z obsahového hlediska je stěžovatel přesvědčen, že nově předložené důkazy mohou ze své podstaty odůvodnit jiné rozhodnutí o vině. Podmínkou obnovy řízení pak není absolutní jistota, že nové okolnosti odůvodňují jiný výrok o vině, nýbrž postačuje toliko určitá míra pravděpodobnosti. Krajský soud se pak ve stížnosti vznesenými námitkami ve skutečnosti nezabýval a pouze automaticky převzal závěry soudu městského. Ze všech uvedených důvodů stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.

III.

Vyjádření účastníků řízení a replika

6. Na výzvu Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil krajský soud, který zcela odkázal na odůvodnění napadeného usnesení.

7. Svě vyjádření k ústavní stížnosti zaslal i městský soud. Uvedl, že stěžovatel brojí proti napadeným rozhodnutím v podstatě týmiž argumenty, jaké uplatnil již v předchozích řízeních o povolení obnovy řízení a koneckonců i u hlavního líčení. Stěžovatel se dle vyjádření mylí, pokud tvrdí, že důkazní situace v původním řízení byla slabá a soudy měly využít zásadu kontradiktornosti výsledkem poškozené u hlavního líčení. Ta byla více než podrobně vyslechnuta v přípravném řízení za přítomnosti obhájkyne obžalovaného a u hlavního líčení využila svého práva nevypovídat. Její věrohodnost pak byla velmi podrobně zkoumána a posuzována i v kontextu výsledku řady svědků a při znaleckém zkoumání. Stěžovatel argumentuje opakovaně různými dopisy, které měla poškozená zasílat jeho známým. Tyto však soud rozhodně nemohl uznat jako nové důkazy odůvodňující postup dle § 278 trestního řádu. Ve zbytku městský soud odkázal na odůvodnění napadeného usnesení.

8. Stěžovatel následně Ústavnímu soudu zaslal repliku k uvedeným vyjádřením, v níž především zopakoval uvedené argumenty stran nevěrohodnosti poškozené a jejího přiznání k její nepravdivosti. Dále upozornil na to, že městský soud ve svém vyjádření zcela přehlédl ten nejdůležitější z předložených nových důkazů, a sice podepsané čestné prohlášení poškozené. Přitom setrval na původním návrhu.

IV.

Formální předpoklady projednání návrhu

9. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu

a contrario), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V.

Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

10. Ústavní soud již v minulosti opakovaně vymezil podmínky, za jakých je na základě formálně bezvadné ústavní stížnosti povinen zasáhnout do rozhodovací činnosti obecných soudů, do jejichž soustavy nenáleží a nezkoumá proto věcnou správnost či „běžnou“ zákonnost jejich rozhodnutí. Oprávněn je do činnosti obecných soudů zasáhnout zásadně jen tehdy, byla-li by jí ústavně nepřípustným způsobem zasažena základní práva a svobody účastníků soudního řízení. Posuzování ústavnosti rozhodovací činnosti obecných soudů se pak v řízení o ústavní stížnosti skládá obvykle ze tří komponentů. Nejprve je Ústavní soud ve smyslu ustanovení § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu povinen posoudit otázku ústavnosti aplikovaných ustanovení právních předpisů. Teprve po vyřešení této otázky Ústavní soud posoudí, zda v řízení byla dodržena ústavně zaručená procesní práva, a konečně hodnotí ústavně konformní interpretaci a aplikaci práva hmotného [srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257) nebo nálezy Ústavního soudu ze dne 11. 12. 1997 sp. zn. III. ÚS 205/97 (N 159/9 SbNU 375)].

11. Otázka ústavní konformity aplikované právní úpravy se Ústavnímu soudu nejeví být v dané věci problematická, přičemž ani stěžovatel v tomto směru žádnou námitku nevzněl. Ústavní soud tedy rovnou přistoupil k hlubšímu posouzení toho, zda obecné soudy aplikovaly v napadeném řízení podústavní právní předpisy, zejména ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu, způsobem ústavně přijatelným. Po zvážení všech výše uvedených okolností dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

VI.

Obecné principy ústavně konformní aplikace § 278 odst. 1 trestního řádu

12. Dle ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu platí, že obnovu řízení povolí soud, pokud předchozí řízení skončilo pravomocným rozsudkem, vyjdou-li najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí o vině nebo o přiznaném nároku poškozeného na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, anebo vzhledem k nimž by původně uložený trest byl ve zřejmém nepoměru k povaze a závažnosti trestného činu nebo k poměrům pachatele nebo uložený druh trestu by byl ve zřejmém rozporu s účelem trestu.

13. Dle ustálené judikatury Ústavního soudu účelem tohoto řízení není přezkoumávání zákonnosti, popř. odůvodněnosti původního rozhodnutí. Stejně tak není účelem řízení o povolení obnovy řízení posuzovat vinu odsouzeného [srov. bod 41 nálezu ze dne 24. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2517/08 (N 34/52 SbNU 343), obdobně také usnesení ze dne 8. 8. 2013 sp. zn. III. ÚS 969/13 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)]. Podstatou řízení o povolení obnovy řízení je posouzení nezbytnosti odstranit možné nedostatky pravomocného rozhodnutí, dané zejména neznalostí určitých skutečností v původním řízení [obdobně např. nálezy ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58

SbNU 513)]. Tím toto řízení, z důvodu racionální nezbytnosti co největšího souladu obsahu trestních rozsudků s objektivní realitou, prolamuje „v souladu s aprobací provedenou ústavním pořádkem právní moc původního rozhodnutí, jakož i zákaz vedení opakovaného řízení pro týž skutek (čl. 40 odst. 5 Listiny, čl. 4 odst. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě).“ [viz náleze ze dne 30. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2445/08 (N 174/54 SbNU 193); obdobně dále usnesení ze dne 9. 6. 2010 sp. zn. II. ÚS 1364/10 a obdobně také např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Nikitin proti Rusku* ze dne 20. 7. 2004, č. 50178/99, § 56, nebo rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Stanca proti Rumunsku* ze dne 27. 4. 2004, č. 59028/00].

14. Ústavní soud se již opakovaně vyjádřil, že i přes specifickou povahu řízení o návrhu na povolení obnovy trestního řízení jsou obecné soudy povinny respektovat základní práva, jež se standardně pojí s řízením trestním [srov. např. náleze ze dne 15. 3. 2012 sp. zn. III. ÚS 1330/11 (N 54/64 SbNU 673), bod 13; náleze ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513); náleze ze dne 25. 11. 1999 sp. zn. III. ÚS 95/99 (N 165/16 SbNU 215)]. Byť se v obnovovacím řízení nejedná o meritu trestního řízení (o vině a trestu), toto řízení je svým charakterem v řadě ohledů analogické fázi trestního řízení probíhající před soudy ve věci samé [viz náleze ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513)]. V této souvislosti je vhodné poukázat také na názor Ústavního soudu, vyjádřený v bodě 39 nálezu ze dne 24. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2517/08 (N 34/52 SbNU 343): „I v řízení o povolení obnovy řízení je třeba ctít princip *in dubio pro reo* a soudce rozhodující o povolení obnovy řízení by měl k posouzení věci přistupovat nepředpojatě, tj. být zásadně otevřený tomu, že předložený důkaz může dosavadní rozhodnutí o vině zvrátit. *Mutatis mutandis* tedy i zde platí následující závěry Evropského soudu pro lidská práva učiněné ve věci *Melich a Beck v. Česká republika* (rozhodnutí z 1. 7. 2008, bod 49, resp. 54): ‘...zásada *in dubio pro reo* vyžaduje, aby soudci nevycházeli z předem pojatého přesvědčení, že obžalovaný spáchal čin, který je mu kladen za vinu, aby důkazní břemeno spočívalo na obžalobě a aby případné pochybnosti, byly využity ve prospěch obžalovaného.’“

15. Zároveň je však třeba vzít v potaz, že obviněný není ani zdaleka jedinou soukromou osobou, jejíž život je trestním řízením významně zasažen. U vybraných druhů trestných činů (kupříkladu sexuálně motivovaného násilí) musí trestní soudy ve všech fázích trestního řízení (nevyjímaje fázi řízení o povolení obnovy řízení) postupovat obzvláště citlivě k případné oběti takového jednání. Oběť trestného činu, obvykle v postavení poškozeného ve smyslu ustanovení § 43 a násl. trestního řádu, je samostatnou stranou trestního řízení, jejíž zájmy jsou soudy povinny chránit v souladu s ústavními zárukami spravedlivého procesu, uvedenými zejména v hlavě páté Listiny [srov. např. náleze ze dne 31. 1. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 6/2000 (N 22/21 SbNU 195; 77/2001 Sb.)]. Oprávněné zájmy obětí trestné činnosti nepředstavují pak ani obsahově (hmotněprávně) toliko soukromoprávní zájmy další fyzické osoby, nýbrž jejich ochrana je jedním z aspektů ústavní povinnosti bránit základní práva a svobody obyvatel státu, k čemuž nepostačuje pouhé uplatnění represe vůči jejich narušiteli bez snahy o širší nápravu stavu jejich porušení (obdobně např. body 13 a 15 nálezu ze dne 19. 2. 2015 sp. zn. I. ÚS 1397/14, dostupný na <http://nalus.usoud.cz>). Soudy tak musí vést každou fázi trestního řízení v souladu s poznatky oboru viktimologie, aby negativní dopady trestného činu na život oběti neprohlubovaly nad míru nezbytně nutnou. V tomto směru se pak musí do postupu soudů promítnout princip proporcionality zásahů do právního postavení obětí.

16. Tento požadavek působí jak v oblasti hmotněprávní, kupříkladu při ukládání trestu (srov. ustanovení § 38 odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů), tak při určování způsobu vedení každé fáze trestního řízení (srov. např. ustanovení § 209 trestního řádu). Tento procesní aspekt se však v různých fázích řízení projevuje různě, právě s ohledem na aktuální zájmy obětí a předmět a specifika té které fáze trestního řízení. Obecně lze konstatovat, že obnovené trestní řízení představuje vždy zásah do právní jistoty a oprávněných zájmů obětí trestného činu, protože je z důvodu předcházení hrozbě vzniku další újmy (tzv. sekundární viktimizace) zcela legitimní postup, kterým jsou okolnosti, klíčové pro zahájení obnoveného řízení, posuzovány co možná nejpodrobněji již v řízení o povolení obnovy řízení. V této fázi, konané na základě často nejasných a rozporuplných skutečností, mají totiž soudy dle názoru Ústavního soudu obecně lepší možnost chránit oběti před další případnou újmu, než v již probíhajícím obnoveném řízení. Přestože tedy pro povolení obnovy řízení postačí závěr o určité pravděpodobnosti dopadů nových skutečností na závěry o vině a trestu, není, s ohledem na ochranu základních práv a svobod obětí trestné činnosti, protiústavní postup, kterým soudy tuto pravděpodobnost důkladně prozkoumají již v řízení o povolení obnovy řízení.

VII.

Aplikace obecných principů na projednávanou věc

17. Stěžovatel ve svém návrhu na povolení obnovy trestního řízení předložil městskému soudu jako nový důkaz ve smyslu ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu listinné důkazy v podobě čestného prohlášení a dopisů poškozené dcery. Ta v nich výslovně uvedla, že její původní výpověď byla smyšlená a že stěžovatel nespáchal trestné činy, pro které byl v původním trestním řízení odsouzen (srov. kopie na č. l. 789 – 797 spisu městského soudu). Městský soud v odůvodnění zamítavého napadeného usnesení pak výslovně uvedl: *„Pokud tedy odsouzený argumentuje jako novou skutečností či dříve neznámými důkazy v podobě dopisů poškozené, které sepsala šest let po události a pět let po odsouzení, rozhodně se nemůže jednat o takový důkaz, který by mohl vést k jiným závěrům soudu o vině navrhovatele nebo jemu uloženému trestu.“* Provedeny byly pouze listinné důkazy, přičemž žádný z nich nemá dle městského soudu dostatečnou důkazní sílu, aby mohl zvrátit původní závěr soudu o vině a trestu.

18. V první řadě je třeba konstatovat, že obecné soudy nehodnotily ústavně souladně způsobilost nových skutečností nebo důkazů odůvodnit jiné než původní rozhodnutí toliko izolovaně, nýbrž s ohledem na skutečnosti a důkazy, na jejichž základě obecný soud utvořil původní skutková zjištění [srov. např. usnesení ze dne 15. 4. 2004 sp. zn. III. ÚS 62/04 (U 19/33 SbNU 409)]. Hodnocení této způsobilosti předkládaných důkazů se přitom má pohybovat v rovině pravděpodobnostní [srov. bod 39 nálezu ze dne 24. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2517/08 (N 34/52 SbNU 343)]. Jinými slovy řečeno, *„prostřednictvím uvedeného hodnocení je třeba dosáhnout určitého stupně pravděpodobnosti či důvodný předpoklad pro očekávání, že změna rozhodnutí je možná. [...] Pokud by bylo možno dospět k vysokému stupni pravděpodobnosti, resp. plně odůvodněnému předpokladu (není tedy nutná absolutní jistota v tomto směru) o tom, že by na základě nových skutečností a důkazů mohlo dojít ke změně původního rozhodnutí, je namístě rozhodnout o povolení obnovy řízení“* [viz náleze ze dne 30. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2445/08 (N 174/54 SbNU 193)].

19. Obzvláště pozorně je uvedené posouzení třeba provádět v řízeních, v nichž byl pachatel uznán vinným na základě jediného přímého důkazu či souhrnu důkazů nepřímých. V této souvislosti považuje Ústavní soud za vhodné odkázat na názor vyslovený v nálezu sp. zn. III. ÚS 95/99, jež se týkal neprovedení výslechu tzv. korunního svědka v řízení o povolení obnovy trestního řízení za situace, kdy tento svědek prohlásil, že hodlá svou původní výpověď zásadním způsobem změnit. V nálezu se uvádí: „s ohledem na ... zásadní důležitost výpovědi T. pro odsouzení navrhovatele i u vědomí toho, že nelze přeceňovat v původním řízení provedené důkazy (v podstatě nepřímé), není dán žádný rozumný důvod, proč by tohoto svědka neměl přímo soud vyslechnout. V rámci jeho přímého výslechu je potom na místě pečlivě a pozorně zvážit skutečnosti jím uváděné, přímo reagovat na jeho případná tvrzení a zabývat se i podrobnostmi (ve vztahu k jeho dřívějším výpovědím), které nebyly uvedeny v již zmíněném svědkově prohlášení. To vše i s poukazem na jeho procesní postavení (svědka) s případnými důsledky.“ Ústavní soud je toho názoru, že uvedený závěr se přiměřeně uplatní i v projednávaném případě.

20. Původní výpověď poškozené měla zásadní význam pro výrok o stěžovatelově vině, když byla jediným přímým a klíčovým usvědčujícím důkazem, alespoň co se týče trestného činu znásilnění. Nebyla přítom učiněna před soudem, nýbrž pouze v přípravném řízení, když při svém jediném vystoupení v hlavním líčení (po velmi dlouhém vyhýbání se účasti na něm) odmítla poškozená vypovídat. Prohlášení oběti trestného činu (poškozené), v němž je popírána pravdivost její původní výpovědi, je nadáno potenciálem být novým důkazem a je proto nutné zevrubně vyhodnotit jeho relevanci z hlediska posuzování důvodnosti návrhu na povolení obnovy. Takovéto důkladné posouzení však Ústavní soud v napadených rozhodnutích postrádá.

21. Hodnotit pak předložené důkazy musí obecné soudy s ohledem na několik výjimečných okolností projednávaného případu. První takovou okolností je samotná povaha trestného činu. Z hodnocení napadeného řízení vyvstává širší obecný problém související s potíráním určitého druhu kriminality, obvykle násilně sexuální povahy. Právní stát, respektující základní práva a svobody (čl. 1 Ústavy České republiky), je vystaven tlaku dvou rovnoměrných pozitivních závazků, když na jedné straně musí v maximální možné míře chránit důstojnost těch, kteří se stanou obětí nějakého násilného činu, a na straně druhé musí vést trestní řízení proti podezřelým v souladu se základními zásadami trestního práva, jakými jsou zásada presumpce neviny a zejména princip *in dubio pro reo*. Naplnění obou uvedených závazků je v praxi velmi často ztěžováno kontextem zmíněného druhu trestné činnosti, páchané často v absolutním soukromí, uvnitř sociálních skupin s nadprůměrným výskytem patologických sociálních jevů a na osobách nacházejících se v určitém směru ve slabším sociálním postavení (srov. např. ustanovení § 2 odst. 4 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů), požívajících v důsledku toho zvýšené, a v některých případech přímo v ústavě zakotvené, ochrany (kupř. děti). To vše způsobuje, že orgány činné v trestním řízení pracují ve srovnání s jinými druhy kriminality často s menším souborem důkazů, pročež je výsledek řízení určen toliko posouzením věrohodnosti poškozené osoby, resp. údajného pachatele. Tím pádem oba společensky bezpochyby příznivé závazky působí značně protichůdně a státní orgány mají povinnost vynaložit maximální snahu na zachování obou v zásadě rovnocenných ústavních hodnot. Toho mohou v zásadě dosáhnout pouze co nejdůkladnějším zkoumáním všech vedlejších okolností takového případu ve všech fázích trestního řízení, tedy i řízení o povolení obnovy řízení. Naopak rozšíření tendence obecnějšího

upřednostňování jednoho či druhého z obou závazků by vedlo ke zvýšenému riziku výskytu dvou v materiálním právním státu nepřijatelných projevů trestní praxe, a to buď odsouzení nařčených osob bez dostatečné důkazní opory, anebo neschopnosti státu chránit důstojnost a práva sociálně slabších osob.

22. Další zvláštní okolností projednávaného případu jsou osobnostní rysy jeho obou hlavních účastníků. Jak stěžovatel, tak i poškozená jsou dle soudních spisů osoby s bohatou kriminální minulostí a dlouhodobou závislostí na drogách. Různé aspekty jejich osobností byly v různých trestních řízeních psychologicky i medicínsky zkoumány s ne zcela jednoznačnými výsledky, a především negativními prognózami do budoucna. Městský soud např. hodnotí poškozenou jako „celkově mravně zpustlou“. Přehlédnout nelze ani v minulosti odložené případy nařčení stěžovatele z podobného jednání.

23. V praxi se uvedené problematické aspekty podobných trestních řízení řeší zejména prostřednictvím důkladného zkoumání nepřímých důkazů, nejčastěji znaleckého zkoumání např. věrohodnosti, duševního zdraví, či skladby osobnostních rysů vypovídajících osob. Takové zkoumání tak fakticky často slouží jako konečný odsuzující či osvobozující důkaz. Podobně tomu bylo i v projednávaném případě, když soudy opřely svůj názor o věrohodnosti poškozené a pravdivosti její výpovědi o závěry znaleckého posudku PhDr. Blanky Špiškové (srov. písemné znalecké zkoumání na č. l. 45 až 47 a jeho ústní interpretaci na č. l. 304 až 309 spisu městského soudu). Každé takové zkoumání však vychází pouze ze znalostí určitého, nutně užšího okruhu skutkových okolností, v tomto případě téměř na počátku trestního řízení. Přitom stále platí, že všechna znalecká zkoumání jsou toliko podkladem pro rozhodnutí soudce, který je v konečném důsledku nad všemi znalci (srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 4. 2013 sp. zn. II. ÚS 4463/12 nebo bod 12 usnesení ze dne 21. 5. 2014 sp. zn. III. ÚS 2679/13, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>) a jehož povinností je vyhodnotit vždy všechny v řízení nashromážděné důkazy. Znalec tedy není detektorem lži, jenž určí, zda ta která konkrétní výpověď je pravdivá či nikoliv, nýbrž určuje nejvíce pravděpodobné tendence chování posuzované osoby a mentální vzorce „vytváření“ výpovědi. Ty však nedokáže dovodit pouze z krátkého osobního rozhovoru, ale činí tak s přihlédnutím k předloženým skutkovým okolnostem. Dojde-li tedy k jejich zásadní změně, je třeba takovou skutečnost při dalším hodnocení znaleckého posudku zohlednit. Není pochyb o tom, že odvolání klíčové usvědčující výpovědi znalecky zkoumané osoby je z hlediska posuzování návrhu na obnovu řízení významnou skutkovou změnou.

24. Ústavní soud přitom přihlédl k tomu, že v daném případě soudy samy věrohodnost výpovědi poškozené ani příliš zkoumat nemohly, neboť ta odmítla v původním řízení před soudem vypovídat, což vzhledem k okolnostem případu nebylo pro odsouzení stěžovatele překážkou, avšak nelze upřít, že tím byl prostor pro důkladné posouzení všech důkazů částečně umenšen. Usvědčujícím důkazem je tak zejména zápis výpovědi poškozené z přípravného řízení a znalecké hodnocení jejich osobnostních rysů. V takové situaci nemůže Ústavní soud hodnotit toliko nekonkrétně odůvodněné odmítnutí výslechu poškozené, která s vysokou pravděpodobností chce před soudem vypovídat zcela opačně, jako nepředpojaté hodnocení důkazů, respektování principu *in dubio pro reo* a následování zásady materiální pravdy. Výslech poškozené by přitom sám o sobě neměl z hlediska zásady hospodárného vedení řízení představovat jakkoliv nákladný či náročný úkon. Nic přitom nenasvědčuje ani tomu, že by výslechem

poškozené mohlo dojít k ohrožení jejích oprávněných zájmů či jinému prohloubení její viktimizace, když sama poškozená vyvolala svým úmyslným chováním pochybnosti o hodnotě starších důkazů. V takové situaci bylo dle Ústavního soudu na místě provést v rámci veřejného zasedání její výslech, ať už za přítomnosti či nepřítomnosti stěžovatele, poučit ji o možných následcích křivé výpovědi, poskytnutou výpověď velmi pečlivě porovnat s ostatními zjištěnými skutečnostmi, a při vzniku důvodných pochybností o (ne)pravdivosti její výpovědi nařít i v rámci tohoto řízení kupř. nové znalecké zkoumání stran jejích zdravotních (s ohledem na užívání drog), duševních a osobnostních schopností k podání věrohodné výpovědi v současné chvíli. Sama znalkyně z původního řízení předvíдалa možnost značného mravního či duševního úpadku poškozené, např. v důsledku konzumace drog, které by mohly vést k zvýšenému rozsahu její nedůvěryhodnosti. Pokud je však takový závěr učiněn soudem pouze na základě hodnocení jejího písemného podání, nelze to hodnotit jako procesně udržitelný postup, což následně vyvolává pochybnosti o jeho ústavněprávní hájitelnosti.

25. Ústavní soud přitom nijak nepředjímá, jaký by měl být výsledek napadeného řízení. V projednávané věci se nepochybně vyskytuje řada sporných okolností a bylo – a též bude – právě úkolem obecných soudů tyto vyhodnotit a rozhodnout o případném otevření věci k novému posouzení. Ústavní soud si je rovněž vědom toho, že v praxi dochází právě v případech násilí v rodině velmi často k zásadním změnám usvědčujících výpovědí v důsledku následné změny rodinného „klimatu“. V podobných případech musí právní praxi pro spravedlivé řešení vedených řízení nalézat odpovědi v dnes již dostupných poznatcích dalších společenskovedních oborů. Právě uvedené i všechny výše popsané okolnosti musí vzít soudy a ostatní účastníci řízení v potaz při dokazování v znovuotevřeném řízení o povolení obnovy trestního řízení, aby mohly dojít k podloženému a přezkoumatelnému závěru v otázce reálné možnosti ovlivnit novými skutečnostmi závěry o vině a trestu z původního řízení.

26. Ústavní soud má tedy za to, že postup obecných soudů v napadeném řízení neodpovídá ústavně konformní aplikaci ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu, v důsledku čehož došlo k porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto Ústavnímu soudu nezbylo, než ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhovět a napadená rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušit.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 13. října 2015

Jan Musil
předseda senátu Ústavního soudu